

TARTALOM

Előszó	31
--------------	----

I. ALAPVETÉS

1. Alkotmány és alkotmányjog	33
1. Magyarország	33
1.1. <i>A jogfolytonosság tétele</i>	33
1.2. <i>A keresztény örökség</i>	34
1.3. <i>A magyar nemzet</i>	34
1.4. <i>Nemzeti jelképek és a Szent Korona</i>	35
1.5. <i>A magyar állam területe</i>	38
2. Az állam fogalma	38
2.1. <i>Az állam és a szuverenitás</i>	38
2.2. <i>Az állam, a helyi önkormányzatok és az Európai Unió</i>	40
2.3. <i>Az állam és jelképei</i>	41
3. A jog és a jogtudomány	42
3.1. <i>A jog fogalma</i>	42
3.2. <i>A tételes jog forrásai</i>	46
3.3. <i>Jog és jogtudomány, a jog rétegei</i>	47
3.4. <i>A jogi norma és alapvető tulajdonságai</i>	50
3.5. <i>A jog dogmatikai (tudományos) értelmezésének további szempontjai</i>	53
4. A pozitív jog rendszere. Az alkotmány	53
4.1. <i>A szuverenitáson alapuló jogforrási hierarchia. Az alkotmány</i>	53
4.2. <i>Az alkotmányosság pozitív jogi fogalma</i>	55
4.3. <i>Alkotmánytípusok</i>	56
5. A jogrendszer és szerkezete	59
5.1. <i>A jogrendszerről általában</i>	59
5.2. <i>A belső (hazai, magyar) jogrend és jogforrási rendszere</i>	61
5.3. <i>A nemzetközi, valamint az európai uniós jogforrások és jogrendi helyük</i>	63
5.4. <i>Az EU-s és a hazai jog viszonya. Az alkotmányos önazonosság</i>	65
5.5. <i>Az 'integrált' jogforrási rendszer</i>	67
6. A jogrendszer tartalmi tagolása – közjog és magánjog	68
6.1. <i>A klasszikus felosztás és mai kihívásai</i>	69
6.2. <i>A distinkció alkalmazhatósága a jogviszony-fogalom alapján</i>	71
6.3. <i>Közjogi jogviszony – magánjogi jogviszony</i>	73
6.4. <i>A közjog további (jogági) tagolása</i>	75

7. Az alkotmányjog sajátosságai. Az Alaptörvény	77
7.1. Identitáskifejezés és identitásképzés.....	77
7.2. A hatalom (ön)korlátozása – szabadság és felelősség	78
7.3. Az államszervezet alapjai	78
7.4. Az Alaptörvény mint Magyarország jogrendszerének alapja	78
7.5. Az alkotmány állandóságának – Alaptörvény módosíthatóságának kérdései	79
7.6. A burkolt alkotmánymódosítás kérdése (élő alkotmány?)	80
7.7. Az alkotmány koherenciájának tétele és az alkotmányos joghézag kérdése	80
7.8. Az alkotmányértelmezés, mint az alkotmányfejlődés útja.....	80
2. Az ősi alkotmány – Történeti előzmények	83
1. Prológus.....	83
2. A történeti alkotmány jogforrási háttere	84
2.1. A szokásjog	84
2.2. A törvény	86
2.3. Egy tipikus példa a szokásjogra: az államforma meghatározása	88
2.4. A derogáció	89
3. A jogforrási hierarchia a történeti alkotmányban.....	90
3.1. A jogforrási hierarchia jellemzői	90
3.2. A szokásjog és az alkotott jog viszonya	90
3.3. A törvény és a rendelet viszonya.....	91
3.4. Az alkotmány és a törvény viszonya.....	92
3.5. A jogforrási hierarchia védelmi mechanizmusai I.: a rendeletek törvényességének vizsgálata.....	94
3.6. A jogforrási hierarchia védelmi mechanizmusai II.: a törvények alkotmányosságának vizsgálata (az alkotmánybíráskodás)	95
4. A hatalommegosztás gyökerei.....	96
4.1. A terminológia.....	96
4.2. A törvényhozás és a végrehajtás szétválása	96
4.3. A végrehajtó hatalom (a közigazgatás) és az igazságszolgáltatás szétválása (szétválasztása)	97
5. A történeti alkotmány és a kartális alkotmány határvonala.....	98
6. A történeti alkotmány fennmaradásának okai (feltételei).....	99
7. A jogfolytonosság.....	100
8. Az alkotmány fogalma (tartalmi és formai definiálása).....	103
8.1. Az alkotmány tartalmi (anyagi) definíciója	103
8.2. Az alkotmány formai (alaki) definíciója.....	103
8.3. Az alkotmány alaki elhatárolásának és a jogforrási hierarchia kapcsolata	104
9. A történeti alkotmány vívmányai	105
9.1. A történeti alkotmány vívmányainak fogalmi meghatározása	105
9.2. A történeti alkotmány már érintett vívmányai	107

9.3. A jogkiterjesztés elve	108
10. A Szent Korona-tan	110
10.1. A Szent Korona-tan kialakulása	110
10.2. A Szent Korona és az (alkotmányos) állami folytonosság	112
10.3. A Szent Korona és az államforma	113
10.4. A Szent Korona és az állami főhatalom (a szuverenitás)	114
10.5. A Szent Korona és az államterület	116
10.6. A Szent Korona és a nemzet (nép)	117
10.7. A Szent Korona-tan és a XXI. század	118
11. Tradicionalizmus és dogmatizmus	118
12. Az alkotmányosság helyreállítása	121
3. Magyarország Alaptörvénye	123
1. Az Alaptörvény általános karaktere	123
2. Az Alaptörvény megalkotásának oka és körülményei	126
2.1. Előzmények	126
2.2. Az alkotmányozás folyamata	128
2.3. Az Alaptörvény megalkotásának értékelése	129
3. Az Alaptörvény és a korábbi Alkotmány viszonya az alkotmánybírószági gyakorlat szempontjából	130
4. Az Alaptörvény alakulásának fontosabb állomásai	132
5. Az Alaptörvény mint jogforrás	134
6. Értelmezési kérdések az Alaptörvény kapcsán	135
7. Az Alaptörvény mint politikai dokumentum	139
8. Az alkotmányos dialógus értelméről	140

II. MAGYARORSZÁG NEM SZIGET

1. A magyar alkotmányjog az Európai Unióban	143
1. Az Alkotmánybíróság és az uniós jog – a csatlakozást megelőző időszakban	145
2. A csatlakozási klauzula	148
3. Az Alkotmánybíróság és az uniós jog Magyarország csatlakozása után, az Alaptörvény hatályba lépését megelőző időszakban	150
3.1. Az elsődleges jog – uniós jog vagy nemzetközi jog?	150
3.2. Az Alkotmánybíróság gyakorlata a másodlagos uniós joggal összefüggésben az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően	160
4. Az Alaptörvény E) cikke – az Alkotmány 2/A. §-ával összevetésben	168
4.1. Mi tartozik az E) cikk hatálya alá?	170
4.2. Egy új doktrína: a nemzeti identitás és alkotmányos önazonosság védelme	173

4.3. <i>Az Alkotmánybíróság és a másodlagos uniós jog az Alaptörvény hatálybalépését követően</i>	180
5. A fordított kérdés: az uniós intézmények és a magyar Alaptörvény, avagy az alkotmányos párbeszéd és ami mögötte van	182
6. Egy 'korszakfüggetlen' kérdés: az Alkotmánybíróság és az előzetes döntéshozatali eljárás	186
6.1. <i>Az Alkotmánybíróság állásfoglalása az előzetes döntéshozatali eljárásra vonatkozó magyar jogi szabályozásról – az indítvány megküldése az igazságügyért felelős miniszternek</i>	186
6.2. <i>Az előzetes döntéshozatal kezdeményezésének elmulasztása, mint a bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenesség esete</i>	187
6.3. <i>Az Alkotmánybíróság és az előzetes döntéshozatal – az alkotmányos párbeszéd eddig ismeretlen terepe</i>	189
7. Következtetések.....	190
2. A nemzetközi jog és a belső jog kapcsolata	193
1. Egy kitartó probléma.....	193
2. A nemzetközi jog magyarországi megjelenésének okai: az együttműködési kényszer	195
3. A nemzetközi jog forrásai és megjelenítésük a magyar jogban	198
3.1. <i>A nemzetközi jog általánosan elismert szabályai</i>	200
3.1.1. A nemzetközi jog feltétlen alkalmazást igénylő normái	201
3.1.2. Szokásjog	202
3.1.3. Nemzetközi szerződések, mint általánosan elismert szabályok?	203
3.1.4. A civilizált nemzetek által elfogadott jogelvek.....	205
3.2 <i>A nemzetközi jog más forrásai és a kihirdetés kérdése</i>	206
3.3. <i>Nem általánosan elismert és nem vállalt szerződések magyarországi alkalmazása</i>	208
3.4. <i>Egyoldalú aktusok, mint nemzetközi jogforrások</i>	210
4. A nemzetközi jog forrásainak kikerülése a magyar jogból.....	212
5. Összhang és önzonosság	215

III. A MAGYAR ALKOTMÁNYJOG ALAPVETŐ ELVEI

1. A szuverenitás gyakorlásának nemzetközi jogi keretei	229
1. A kortárs fogalmi keretek eredete.....	229
2. A szuverenitás külső oldalának legfontosabb attribútumai	234
3. A szuverének rendszerének átalakulása 1945 után	235
4. A szuverenitás korlátozása a nemzetközi bíróságok gyakorlatában	239
5. A szuverén jogok gyakorlásának elvi keretei	246
6. A szuverén egyenlőség elve.....	247
7. A beavatkozás és a belügyek fogalmának átalakulása	249

8. Az együttműködés a kölcsönös függőség bővülő területei.....	252
9. Zárzó.....	255
2. Magyarország szuverenitása	257
1. A szuverenitás jelentősége és alkotmányjogi fogalma	257
1.1. <i>A szuverenitás jelentősége a XXI. század elején</i>	257
1.2. <i>A szuverenitás alkotmányjogi fogalma</i>	258
1.3. <i>Szuverenitás-korszakok Magyarországon</i>	261
1.4. <i>Szuverenitás és identitás – a hatalomgyakorlás eszmei háttere</i>	263
2. Nemzeti szuverenitás és az Európai Unió: végleges szuverenitás- vagy korlátozott hatáskör-transzfer?	264
2.1. <i>Szuverenitás – Európai Unió – Magyarország</i>	265
2.2. <i>Az átruházott hatáskörök és gyakorlásuk elvi korlátai</i>	266
2.3. <i>A tagállami alkotmánybíróságok mozgástere a szuverenitás védelmében</i>	269
2.4. <i>A tagállami alkotmánybíróságok szerepe a szuverenitás védelmében</i> ...	270
3. Az Alaptörvény és a szuverenitás történeti alapja	273
3.1. <i>Magyarország történeti alkotmánya és a 2011-es alkotmányozás</i>	274
3.2. <i>Az Alaptörvény formulája, az R) cikk (3) bekezdése</i>	276
3.3. <i>Az Alaptörvény mint kartális alkotmány és a történeti alkotmány kontextusa</i>	276
3.4. <i>Szuverenitás, alkotmányos önazonosság és a Szent Korona</i>	278
4. Eltérő szuverenitás-felfogások – állami szuverenitás versus intézményi autoritás	281
4.1. <i>Kérdőjelek a szuverenitás körül</i>	281
4.2. <i>A szuverenitás-fogalom változásai más nézőpontból</i>	282
4.3. <i>A szuverenitástól az intézményi autoritásig</i>	283
4.4. <i>Feledésbe merül-e a szuverenitás?</i>	285
3. Demokrácia	289
1. Bevezetés.....	289
2. A demokrácia antik és középkori előtörténete	290
2.1. <i>Antikvitás</i>	290
2.1.1. <i>Az athéni példa</i>	290
2.1.2. <i>Az antik Róma</i>	293
2.2. <i>Középkor</i>	294
2.2.1. <i>A germán népgyűlés</i>	294
2.2.2. <i>SZENT Ágoston és AQUINÓI SZENT Tamás</i>	295
2.2.3. <i>PÁDUAI Marsilius és a zsinati mozgalom</i>	296
2.2.4. <i>„Quod omnes tangit...”</i>	298
2.2.5. <i>Városi és falusi önkormányzat</i>	299
3. A modern demokráciák gyökerei.....	300
3.1. <i>Genftől az új-angliai városi gyűlésekig</i>	300

3.2. <i>A modern demokráciák elméleti alapjai: LOCKE, MONTESQUIEU, ROUSSEAU és MADISON</i>	301
3.3. <i>Az európai demokratikus fejlődés útjai a XVIII–XIX. században: Anglia, Franciaország, Svájc és Németország</i>	305
3.4. <i>Az első újkori demokráciákra adott főbb elméleti reflexiók: TOCQUEVILLE és MILL</i>	308
4. <i>A XX. századi tömegdemokráciák tanulságai</i>	309
4.1. <i>A gyakorlati sokféleség és a zsinórmérték problémája</i>	309
4.2. <i>A katolikus egyház társadalmi tanítása a demokráciáról</i>	311
4.3. <i>A demokrácia működésének előfeltételei</i>	313
4.4. <i>A demokrácia korlátai</i>	315
5. <i>A demokrácia eszméje a magyar alkotmányfejlődésben</i>	319
5.1. <i>Előzmények a rendi korban</i>	319
5.2. <i>A reformkor és a polgári átalakulás kora</i>	320
5.3. <i>A kiegyezéstől az I. világháború végéig</i>	322
5.4. <i>A két világháború közötti korszak</i>	324
5.5. <i>Az 1945–1946-os kísérlet és a szocialista berendezkedés</i>	325
6. <i>A demokrácia jogi keretei a rendszerváltoztatás óta</i>	326
6.1. <i>A magyar demokrácia parlamentáris demokrácia</i>	327
6.2. <i>A közvetlen demokrácia elemei a magyar közjogban</i>	328
6.2.1. <i>Szabályozástörténet</i>	328
6.2.2. <i>Közvetlen demokratikus intézmények</i>	330
6.2.3. <i>A közvetlen és a képviselői hatalomgyakorlás viszonya</i>	333
6.2.4. <i>A közvetlen demokratikus hatalomgyakorlás korlátai</i>	338
6.3. <i>A demokrácia néhány alapjogi összefüggése</i>	342
7. <i>Záró gondolatok</i>	345
4. Jogállamiság	347
1. <i>Jogállamiság-paradigma a XIX. század elején</i>	347
1.1. <i>A velencei jogállam-formula</i>	347
1.2. <i>A Velencei Bizottság szerepe napjaink alkotmányjogi gondolkodásában</i>	348
1.3. <i>Excursus: a demokráciák életkora</i>	349
1.4. <i>A globális és normatív jogállamiság napjaink alkotmányjogi felfogásában</i>	350
2. <i>A jogállamiság doktrína előzményei</i>	352
2.1. <i>A francia konstitucionalizmus</i>	353
2.2. <i>Az angol joguralom-doktrína</i>	354
2.3. <i>A német jogállam-elv</i>	355
2.4. <i>A jog igazságosságának igénye és alkotmányosság, mint az igazságosság érvényesülése</i>	356
3. <i>Az európai jog hagyományos értékei</i>	359
3.1. <i>Történetiség és értékek: változás és szakadás</i>	359
3.2. <i>A legitimitástól a népszuverenitáson át a nemzeti szolidaritásig</i>	360

3.3. A legalitástól a jog belső értékein át és személyi méltóságig	363
3.4. Egyensúly a szolidaritás és a személyi méltóság között: a szubszidiaritás	364
3.5. Az érték-triász következményei	367
3.6. A jog mint érték az európai jogi hagyományban	369
4. A jogállamiság közvetlen fejlődéstörténete	372
4.1. A kódexektől a bírói jogállamig	372
4.2. A velencei jogállam-formula közvetlen előzményei	375
4.3. Az Európai Unió normatív jogállam-fogalma és az intézményi koncentráció	376
5. A jogállamiság-doktrína kialakulása és gyakorlata Magyarországon	378
5.1. A jogállamiság deklarálásához vezető út	378
5.2. Jogállamiság-értelmezés Magyarországon	381
5.3. Az alkotmányosság pozitív jogi fogalma	386
5.4. Jogállam-felfogások	388
5.5. Az Alkotmánybíróság jogállam-értelmezése	389
6. Más kortárs jogállam-megközelítések	393
6.1. <i>FINNIS pragmatikus természetjoga</i>	393
6.2. A természetjogi érvelést mellőző jogállam-felfogások	394
7. Összegzés	397
5. Hatalmi ágak elváltszata	399
1. Bevezetés	399
2. A hatalommegosztás kialakulása	400
2.1. A hatalom természetére vonatkozó antik és középkori elméletek	400
2.2. A modern értelemben vett hatalommegosztás kialakulása	402
2.3. Az államfői hatalom bevonása a hatalommegosztásba	405
3. A hatalommegosztás irányai és (lehetséges) modern tartalma	408
3.1. A hatalommegosztás tagadása	409
3.2. A klasszikus triászból kiinduló nézetek	414
3.2.1. Komplex hatalommegosztás	414
3.2.2. Parlamentarista hatalommegosztás	415
3.2.3. 'Modernizált MONTESQUIEU'	416
3.2.4. Vertikális hatalommegosztás	417
3.3. Új irányzatok	418
4. A hatalommegosztás működése	419
4.1. A hatalommegosztás statikája: az egyes hatalmi ágak súlya	419
4.2. A hatalommegosztás dinamikája: a mérleghinta-elv	422
5. A hatalommegosztás története és jelene Magyarországon	423
5.1. A hatalommegosztás előzményei Magyarországon	423
5.2. Hatalommegosztás a rendszerváltást követően (1989–2011)	426
5.3. A hatalommegosztás 2012 után az alkotmánybírósági gyakorlatban	428

6. Az egyes hatalmi ágak általános jellemzése	
a mai magyar államszervezetben	431
6.1. <i>Törvényhozó hatalom</i>	431
6.1.1. Alkotmányozás és törvényhozás	431
6.1.2. Feljogosítható-e a törvényhozó hatalom bíraskodó, végrehajtó feladatokra?	435
6.2. <i>A végrehajtó hatalom</i>	436
6.3. <i>A bíraskodó hatalom</i>	442

IV. ALAPJOGOK

1. Emberi élet és méltóság	445
1. Módszertani megfontolások, előzetes megjegyzések.....	445
2. Az ember jogi személyisége, alanyiséga és méltósága – néhány modern eszmetörténeti előzmény	448
2.1. <i>KANT az emberi méltóságról</i>	448
2.2. <i>JHERING jogképességfelfogása a felvilágosodáskori természetjogi tanok személy-felfogásával ellentétes</i>	450
2.3. <i>A pandektisztika 'személy' nélküli, absztrakt 'jogképesség'–fogalma</i> ..	451
3. Jogalany-e az emberi személy? – A pandektista felfogás meghaladandó örökségéről	456
4. A jogképesség és a jogalanyiség különbségéről	461
5. Az emberi személy-mivolt és az ember jogalanyiségának tesztje: a lélekkel rendelkező méhmagzat korú emberi személy jogi státusza	464
6. A magzati korú személy teljes jogú jogalany és tagja a családnak	495
7. Az emberi méltóság konfúzus és diffúz jelentésű fogalommá vált	496
8. A kortárs mainstream utilitarista és libertariánus elméletek az emberi és nem-emberi életről, az alanyiségről és a méltóságról	498
9. Az emberi méltóság objektív léte és feltétlen erkölcsi értéke	501
9. 1. <i>Az emberi élet sohasem lehet emberhez „méltatlan”</i>	501
9. 2. <i>Az emberi élet értéke nem függ a szubjektív értéktulajdonításoktól</i>	502
10. Az emberi méltóság helyes és helytelen kortárs jogfilozófiai értelmeiről, valamint az azokból fakadó jogi következményekről.....	508
11. Az újszülött és a kisgyermek teljes értelemben emberi személy – a libertariánus tézisek cáfolata	513
12. Az életveszélyben levő menekült meneküléshez való alapvető emberi jogáról és a befogadni köteles államok kötelezettségéről	524
13. A halálbüntetésről	528
14. <i>Az öngyilkosságban való közreműködésről</i> jogfilozófiai szemszögből	528
15. További megjegyzések az ember halálának alkotmányjogi diskurzusához.....	532

2. Az emberi méltóság védelme	537
1. Az emberi méltóság fogalma és jogi természete	537
1.1. <i>Az emberi méltóság fogalma és jogi természete</i> <i>a nemzetközi dokumentumokban</i>	537
1.2. <i>Az emberi méltóság fogalma és jogi természete</i> <i>az Alaptörvényt megelőzően</i>	538
1.3. <i>Az emberi méltóság fogalma és jogi természete az Alaptörvényben</i>	543
2. Az emberi méltósághoz való jog személyi védelmi köre	544
3. Az emberi méltósághoz való jog tárgyi védelmi körének meghatározási kísérletei	548
3.1. <i>Az emberi méltósághoz való jog tárgyi védelmi körének meghatározási</i> <i>kísérletei az Alaptörvényt megelőzően</i>	549
3.2. <i>Az emberi méltósághoz való jog tárgyi védelmi körének meghatározási</i> <i>kísérletei az Alaptörvényben</i>	551
4. Az emberi méltósághoz való jog tartalma	555
4.1. <i>Az emberi méltósághoz való jog mint az alapjogok lényeges tartalma</i> ..	555
4.2. <i>A szellemi-erkölcsi személyiség identitásának védelme</i>	557
4.3. <i>Az egyén testi-lelki integritásának védelme</i>	562
4.4. <i>Általános jogegyenlőség</i>	565
4.5. <i>Megélhetéshez szükséges létminimum</i>	565
5. Az emberi méltóság sérthetlensége	566
3. A véleménynyilvánítás szabadsága	569
1. A véleményszabadság tartalma és védelme	569
2. A véleményszabadság korlátai	570
2.1. <i>A jóhírnév- és becsületvédelem</i>	571
2.2. <i>A magánélet védelme</i>	575
2.2.1. <i>A magánszféra általános védelme</i>	575
2.2.2. <i>A képmás és hangfelvétel védelme</i>	576
2.3. <i>A gyűlöletbeszéd tilalma</i>	577
2.3.1. <i>A közösség elleni uszítás</i>	577
2.3.2. <i>Az önkényuralmi jelképek használata</i>	578
2.3.3. <i>A nemzeti jelképek védelme</i>	579
2.3.4. <i>Az önkényuralmi rendszerek bűneinek nyilvános tagadása</i>	580
2.3.5. <i>A gyűlölködés tilalma a polgári jogban</i>	580
2.4. <i>Kereskedelmi kommunikáció</i>	581
3. A sajtószabadság tartalma	582
4. A sajtószabadság sajátos kérdései	584
4.1. <i>A sajtó (média) meghatározása</i>	584
4.2. <i>A cenzúra tilalma</i>	585
4.3. <i>A sajtószabadság pozitív jellege (objektív intézményvédelem)</i>	586
4.4. <i>Többletjogok a média számára</i>	587
4.4.1. <i>Az újságíró fogalma</i>	587
4.4.2. <i>Az újságírók és a média privilégiumai</i>	588

4.5. Többletkötelezettségek.....	590
4.5.1. A média tartalmának szabályozása	590
4.5.2. A médiapluralizmus	594
5. Zárszó.....	597
4. A gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadsága	599
1. A gondolat szabadságának fogalma.....	599
2. A lelkiismeret szabadságának fogalma	599
3. A vallásszabadság fogalma	600
4. A vallásszabadság részjogosítványai	602
4.1. <i>A meggyőződés szabad megválasztása vagy elfogadása</i>	603
4.2. <i>A vallásszabadság pozitív és negatív oldala</i>	604
4.3. <i>Kultuszszabadság</i>	605
4.4. <i>A meggyőződés kinyilvánítása egyéb módon</i>	607
4.5. <i>A vallás gyakorlásának joga</i>	609
4.6. <i>A vallási meggyőződés tanításának joga</i>	611
4.7. <i>A hátrányos megkülönböztetés tilalma</i>	611
5. Egyenlőség	613
1. Bevezetés.....	613
2. Az egyenlőség felfogás a filozófiában	614
3. Az egyenlőség megjelenése a jogban	621
3.1. <i>Nemzetközi közjog</i>	622
3.2. <i>EU jog</i>	623
3.3. <i>Nemzeti jogok</i>	624
4. Az egyenlőséget előmozdítani hivatott intézményrendszer.....	627
5. Magyarország.....	628
5.1. <i>Alkotmánybírósági gyakorlat az Alkotmány 70/A. §-ával</i> <i>összefüggésben</i>	629
5.2. <i>Alkotmánybírósági gyakorlat az Alaptörvény XV. cikkével</i> <i>összefüggésben</i>	632
5.3. <i>Pozitív diszkrimináció az Alkotmánybíróság gyakorlatában</i>	635
5.4. <i>Az Egyenlő Bánásmód Hatóság szerepe</i>	637
6. Szemelvények egyes külföldi bíróságok gyakorlatából	638
6.1. <i>Emberi Jogok Európai Bírósága</i>	638
6.2. <i>Német Alkotmánybíróság</i>	639
6.3. <i>Amerikai Legfelső Bíróság</i>	640

V. KÖZÖSSÉGEK

1. Nép és nemzet, nyelv, állampolgárság	645
1. Szuverenitás, identitás és autonómiák a magyar közjogban	645
2. A nemzet a közjogban	646
2.1. <i>Közjog nemzet nélkül?</i>	647
2.2. <i>A nemzet és közjoga</i>	648
2.3. <i>A közjogi nemzet és tagjai</i>	651
2.4. <i>Nemzet közjog nélkül?</i>	652
3. Az autonómia hagyománya a magyar közjogban	654
4. Szuverenitás, nemzet, autonómia	657
4.1. <i>A nemzet az elmúlt évek hazai jogalkotásának tükrében</i>	660
4.2. <i>A Hármaskönyv mintája ma</i>	662
5. Nyelvhasználat, identitás és jog	662
5.1. <i>A nyelv mint valóság</i>	662
5.2. <i>Nyelv és jog</i>	664
6. Alkotmányos anyanyelvhasználat	666
6.1. <i>Nyelvi szabályok az alkotmányokban – kitekintés</i>	666
6.2. <i>Nyelvek az Alaptörvényben</i>	667
6.3. <i>A kisebbségi nyelvre vonatkozó pozitív nemzetközi háttér</i>	668
7. Az anyanyelvhasználathoz való jog alapjogi problematikája	670
8. A nyelvédelem komplexitása	672
9. Szuverenitás és állampolgárság	673
10. A magyar állampolgársági jog jellemzői	675
10.1. <i>Az állampolgárság létrejötte</i>	676
10.1.1. Születés	677
10.1.2. Honosítás	677
10.1.3. Egyszerűsített honosítási és visszahonosítási eljárás	678
10.2. <i>Az állampolgárság megszűnése</i>	679
10.2.1. A lemondás	679
10.1.2. A visszavonás	680
10.3. <i>Névhasználat</i>	680
10.4. <i>Összegzés</i>	680
2. Házasság és család az alkotmányjogban	681
1. A házasság intézményének védelme	682
1.1. <i>A házasság fogalma és védelme a nemzetközi jogban</i>	682
1.2. <i>A házasság alkotmányos védelme az Alaptörvényt megelőzően</i>	683
1.3. <i>Házasság az Alaptörvényben</i>	685
1.4. <i>A házasság elhatárolása más párkapcsolatoktól</i>	687
1.5. <i>A házasságkötés szabadsága</i>	689
1.6. <i>A házastársak kapcsolata</i>	691
1.7. <i>A házasság támogatása</i>	692

2. A család védelme	692
2.1. A népesedéspolitikai szempontja	694
2.2. A család fogalma	695
2.3. A család védelme – a nevelés joga	697
2.4. A család védelme – sérülékeny élethelyzetek védelme	698
2.5. A szülői kötelezettségek	699
2.6. A családok hátrányos megkülönböztetésének kérdése	700
2.7. A családtámogatás – közteherviselés	700
3. Vallási közösségek.....	703
1. Vallási közösségek a magyar jogban 1895–2011	703
2. A vallási közösségek fogalma	705
2.1. Bevett egyházak	705
2.2. Vallási egyesületek – bejegyzett és nyilvántartásba vett egyházak	706
3. Az egyházi autonómia.....	708
4. Az állam és a vallási közösségek viszonya.....	711
4.1. Különvált működés	711
4.2. Együttműködés	712
5. Az állam semlegességének kérdése	712
6. Az állam és egyház elválasztott/különvált működése a jogrendszerben	716
4. A politikai pártok	723
1. Bevezetés – a pártokról általában	723
1.1. A pártok megítéléséről	723
1.2. A politikai pártok funkciójáról	726
1.3. A politikai pártok jogi szabályozásáról általában	727
1.4. A magyar alkotmányos pártjog – alapvetés	731
2. A pártalapítás feltételei és eljárása	736
2.1. A pártalapítás egyesülési jogi háttere	736
2.2. A pártalapítás feltételeivel kapcsolatos alkotmányos megfontolások.....	738
2.2.1. A párt alapító tagsága	739
2.2.2. A pártprogram vizsgálata	739
2.2.3. A pártszervezet jogi szabályozása és a belső demokrácia követelménye	741
3. A pártszervezet finanszírozása	743
3.1. A modern politikai pártok bevételei és magánfinanszírozása	743
3.2. Az állami támogatások	745
a) Az állami finanszírozás elvi tételei	745
b) Az állami finanszírozás egyes elemei a magyar pártjogban	747
4. A pártok működése feletti felügyelet.....	749
4.1. A törvényes működés és gazdálkodás ellenőrzése	749
4.2. Militáns demokrácia – elvi és történelmi alapok	751

5. Köztestületek az alkotmányjogban	755
1. Köztestületek az alkotmányjogban.....	755
2. A Magyar Tudományos Akadémia.....	761
2.1. <i>Az Akadémia, mint köztestület</i>	761
2.2. <i>Az Akadémia szervei</i>	762
2.3. <i>Az Akadémia intézményei</i>	763
3. A Magyar Művészeti Akadémia.....	764
4. Összegzés	768

VI. A VÁLASZTÁSI RENDSZER

1. Bevezetés.....	769
2. A választójog alkotmányos fogalma és természete – a nép és a népképviselő fogalmának alkotmányos keretei.....	771
3. Az általános választójog alapjai – a választójog alanyi oldala.....	774
3.1. <i>Az általános választójog fogalma</i>	776
3.2. <i>A választójog általánosságának történeti perspektívái</i>	778
3.3. <i>Az általános választójog kihívásai</i>	786
4. Választási rendszerek.....	787
4.1. <i>A parlamenti választási rendszerek történeti és nemzetközi perspektívái</i>	788
4.2. <i>A választási rendszerek kialakításával összefüggésben felmerülő alkotmányos szempontok</i>	794
5. Összegzés	797

VII. AZ ÁLLAMSZERVEZET ALAPVETŐ KÉRDÉSEI

1. A magyar parlament a hatalommegosztás rendszerében	799
1. Bevezetés.....	799
1.1. <i>A parlament mozgósító ereje</i>	799
1.2. <i>A kutatási kérdés</i>	800
2. A középkori és újkori magyar parlament.....	802
2.1. <i>A parlament bíraskodási és adómegajánlási funkciója: a szokásjog megőrzése</i>	803
2.2. <i>A parlament érdekképviselői funkciója: a szokásjogon esett sérelmek orvoslása</i>	805
2.3. <i>A parlament rekrutációs funkciója: királyválasztás szokásjogi alapon</i>	807
2.4. <i>A parlament hatásköre: hatalommegosztás és a jogkörök elhatárolása szokásjogi alapon</i>	810

3. A modern magyar parlament 1848 és 1918 között.....	812
3.1. <i>A parlament törvényhozási és ellenőrző funkciója: szokásjog és tételes jog 1848-ban</i>	812
3.2. <i>A parlament törvényhozási és ellenőrző funkciója: szokásjog és tételes jog 1867 után</i>	815
3.2.1. A parlament törvényalkotási funkciója 1867 után: szokásjog és írott jog.....	816
3.2.2. A parlament hatásköre.....	816
3.2.3. A parlament ellenőrző funkciója: államfő vs. parlament.....	817
3.3. <i>Hatalommegosztás a parlamenten belül: Képviselőház és Főrendiház</i> ..	818
4. Parlamentarizmus a két világháború között	821
4.1. <i>A parlament hatásköre: államfő és parlament</i>	821
4.2. <i>A parlament ellenőrző funkciója: kormány és parlament</i>	824
4.3. <i>Hatalommegosztás a parlamenten belül: Képviselőház és Felsőház</i>	825
5. Parlamentarizmus 1945 után: parlamentáris köztársaság vagy felpuhított félelnöki rendszer?.....	829
5.1. <i>Az államforma kérdése</i>	829
5.2. <i>Parlamentáris köztársaság vagy félelnöki rendszer?</i>	831
6. A magyar parlamentarizmus a rendszerváltás után	834
6.1. <i>Az Országgyűlés és az államfő viszonya</i>	834
6.2. <i>Az Országgyűlés és Alkotmánybíróság viszonya</i>	840
6.2.1. Nemzetközi trendek	841
6.2.2. Alkotmánybíráskodás a bírói szupremácia jegyében (1990–2010).....	843
6.2.3. A megkérdőjelezett bírói szupremácia (2010–2012)	845
6.2.4. A bírói szupremácia hanyatlása? Alkotmánymódosítások 2012–2014 között	850
6.2.5. Tájékp csata után: kié az utolsó szó?.....	855
6.3. <i>Az Országgyűlés és a népszavazás viszonya</i>	856
6.4. <i>Az Országgyűlés és a Költségvetési Tanács viszonya</i>	861
7. Összegzés	862
2. A jogforrási rendszer	865
1. Bevezetés: jog, erkölcs, illem, szokás	865
2. Jogi aktusok	867
2.1. <i>Egyedi aktusok és normatív aktusok</i>	867
2.2. <i>A jogállamiság és a normatív aktusok</i>	869
3. A normatív aktusok érvényessége, hatálya és alkalmazhatóság.....	870
3.1. <i>Az érvényesség</i>	870
3.2. <i>A hatály</i>	873
3.3. <i>Az alkalmazhatóság</i>	877
3.3.1. A hatály és az alkalmazhatóság viszonya	877
3.3.2. Az érvényesség és az alkalmazhatóság	879
3.3.3. Kitérő: a normatív aktusok kötelező ereje	881
3.4. <i>Áttekintés az érvényesség, a hatályosság (létezés és tényállási időbeli hatály) és az alkalmazhatóság viszonyáról</i>	883

3.5. <i>A jogforrási hierarchia és az alkalmazási elsődlegesség közti különbség</i>	885
3.5.1. A derogáció és a jogforrási hierarchia fogalma	885
3.5.2. Az alkalmazási elsődlegesség természetének bemutatása az EU-jog és a tagállami jog viszonyának példáján	887
4. Magyar jogforrási hierarchia	889
4.1. <i>Extern és intern normatív aktusok</i>	889
4.2. <i>A magyar jogforrási hierarchia</i>	890
4.3. <i>Az Alaptörvény</i>	891
4.3.1. Formális és materiális értelemben vett alkotmány	891
4.3.2. Alkotmányellenes alkotmány(módosítás)	892
4.3.3. Az Alaptörvény formai jellegzetességei	893
4.3.4. A történeti alkotmány és az Alaptörvény	894
4.4. <i>Az AB határozatok</i>	895
4.5. <i>A törvények</i>	896
4.5.1. A törvény materiális fogalmai	896
4.5.2. A törvényerejű rendeletek	898
4.5.3. A sarkalatos törvények	898
4.5.4. Törvények és rendeletek viszonya	899
4.6. <i>A nemzetközi szerződések</i>	902
4.6.1. A nemzetközi jog és a belső jog viszonya általában	902
4.6.2. A nemzetközi szerződések helye a magyar jogforrási hierarchiában	904
4.7. <i>A rendeletek</i>	904
4.7.1. Autonóm és végrehajtási rendeletek	905
4.7.2. A rendeletek egymás közti hierarchiája	906
4.7.3. A rendeleti hierarchia „szétágazása”	907
4.7.4. Az önkormányzati rendeletpótlás intézménye	908
4.7.5. A különleges állapotok idején kiadott rendeletek	908
4.8. <i>A közjogi szervezetszabályozó eszközök</i>	909
4.9. <i>A bíróságok normatív aktusai</i>	910
4.9.1. A jogegységi határozat	911
4.9.2. A kollégiumi vélemény	912
4.9.3. A Kúria önkormányzati rendeleteteket megsemmisítő döntései	913
4.10. <i>Egyéb normatív aktusok</i>	913
5. Szokásjog és jogi aktusok	913
5.1. <i>A bírói szokásjog</i>	913
5.2. <i>Más állami szervek 'szokásjoga'</i>	914
5.3. <i>A desuetudo</i>	915
6. Többszintű alkotmányosság	916
6.1. <i>Van-e az EU-nak alkotmánya jelenleg?</i>	916
6.2. <i>Az elsődlegesség határai</i>	917

3. Az alapjogvédelem intézményrendszere	919
1. Alapjogvédelem és jogállam	919
2. Az alapjogvédelmi mechanizmusok csoportosítása	920
3. A közigazgatás mint alapjogvédelem	921
3.1. <i>A közigazgatási kontrollmechanizmus és az alapjogvédelem összefüggései</i>	921
3.2. <i>Az intézményes (politikai és jogalkalmazói) és a nem intézményes kontroll elhatárolása</i>	924
3.3. <i>Az (intézményes) politikai kontroll eszközei</i>	924
3.4. <i>Az (intézményes) jogalkalmazói kontroll eszközei</i>	926
3.5. <i>Az intézményes kontrolleszközök rendszere</i>	929
3.6. <i>Kitekintés a közigazgatás külföldi kontrolljainak rendszerére</i>	929
3.6.1. A brit (common law) kontrolleszközökről.....	929
3.6.2. A német közigazgatásról.....	930
3.6.3. Néhány újlatin sajátosság.....	931
3.7. <i>Összefoglalás: az egyes közigazgatási kontrolleszközök jogvédelmi jellege</i>	932
4. A bírósági jogvédelem	933
4.1. <i>A bírósági alapjogvédelem általánosságban</i>	933
4.2. <i>A bírósági alapjogvédelem garanciái</i>	935
4.2.1. A tisztességes (bírósági) eljáráshoz való jog.....	935
4.2.2. A tisztességes eljáráshoz való jogból levezethető részjogosultságok.....	936
4.2.3. Bírói úthoz való jog.....	936
5. Ombudsmani jogvédelem	937
5.1. <i>Ombudsmani jogvédelem általában</i>	937
5.2. <i>Ombudsmani hatáskörök</i>	939
5.2.1. Alapfeladat	939
5.2.2. Jogszabály-veleményezés	940
5.2.3. Alkotmánybírósági indítvány kezdeményezése	941
5.3. <i>A biztosi rendszer kialakulása és változásai Magyarországon</i>	942
6. Alkotmánybírósági jogvédelem.....	945
6.1. <i>Az alkotmánybíráskodás modelljének és tartalmának összefüggései</i>	945
6.1.1. Amerikai alkotmánybíráskodás: egyéni jogvédelem.....	945
6.1.2. Kelsen-i alkotmánybíráskodás: az alkotmány integritásának védelme	946
6.2. <i>Alkotmányjogi panasz és absztrakt normakontroll közép-európai alkotmánybíróságok tapasztalatai alapján</i>	950
6.2.1. A Német Szövetségi Alkotmánybíróság.....	950
6.2.2. A lengyel Alkotmánybíróság	951
6.2.3. A szlovák Alkotmánybíróság.....	951
6.2.4. A szlovén Alkotmánybíróság.....	952
6.2.5. A szerb Alkotmánybíróság	952
6.2.6. Az olasz Alkotmánybíróság.....	953
6.2.7. A vizsgált államok tapasztalatainak összevetése.....	953

6.3. Az alkotmányjogi panasz a magyar alkotmánybíráskodásban	954
6.3.1. A közvetlen panasz.....	955
6.3.2. A régi és a valódi alkotmányjogi panasz viszonya	956

VIII. A GAZDASÁGI ALKOTMÁNYOSSÁG ALAPJAI

1. A gazdasági alkotmányosság fogalma	959
2. Gazdasági jogok	963
2.1. A tulajdon védelme	963
2.2. A munka és foglalkozás szabad megválasztása, vállalkozáshoz való jog.....	965
2.3. Szerződési szabadság	967
3. Közpénzügyek az Alaptörvényben	967
3.1. A közpénzügyek fogalma	968
3.2. A közpénzügyek alkotmányos alapjai	968
3.2.1. Költségvetés	969
3.2.2. Adók.....	971
3.2.3. Pénzrendszer	974
3.2.4. Államadósság.....	974
4. Az Alaptörvény közpénzügyi rendelkezései érvényesülésének védelme.....	976
4.1. Alkotmánybíráskodás	976
4.2. A Költségvetési Tanács előzetes hozzájárulása	977
4.3. Közpénzügyi sarkalatos törvények.....	979
5. Magyar Nemzeti Bank.....	980
5.1. A jegybankok szerepe az államszervezetben	980
5.2. A jegybankok feladatai.....	980
5.3. A Magyar Nemzeti Bank.....	982
5.3.1. A Magyar Nemzeti Bank jogállása	982
5.3.2. A Magyar Nemzeti Bank szervezete.....	984
5.3.3. A Magyar Nemzeti Bank szerepe a monetáris politikában	985
5.3.4. A Magyar Nemzeti Bank hatósági feladatai	986
6. Az MNB és a Központi Bankok Európai Rendszerének (KBER) kapcsolata	987
6.1. A KBER és az Európai Központi Bank (EKB)	987
6.2. Az EKB Általános Tanácsa	987
6.3. Jegybankok az EKB-ban	988
7. Szociális biztonság nyújtása	988

IX. A HELYI ÖNKORMÁNYZÁS

1. Bevezetés.....	991
2. A helyi önkormányzás és a helyi önkormányzat fogalma	992
3. Az önkormányzatiság kialakulása és fejlődése, különös tekintettel Magyarországra.....	996
4. Önkormányzati alapelvek	1000
4.1. <i>Autonómia</i>	1004
4.2. <i>Szubszidiaritás</i>	1007
4.3. <i>Decentralizáció</i>	1011
4.4. <i>A hatalom vertikális osztódása</i>	1014
4.5. <i>Önkormányzáshoz való kollektív alapjog</i>	1018
4.6. <i>Még egyszer az alapelvekről</i>	1019
5. Helyi önkormányzatok az Alaptörvény rendszerében.....	1020
5.1. <i>Az önkormányzás szintjei és alanyai</i>	1021
5.2. <i>A kollektív alapjog hiánya</i>	1022
5.3. <i>Törvényességi felügyelet</i>	1024
5.4. <i>Autonómiát korlátozó alaptörvényi rendelkezések</i>	1026
6. Zárszó.....	1030

X. ALKOTMÁNYVÉDELEM – KÜLÖNLEGES JOGREND

1. Bevezetés	1033
2. A különleges jogrend – az alkotmányvédelem klasszikus módszere	1034
2.1. <i>A különleges jogrend alapvető dilemmája</i>	1034
2.2. <i>A különleges jogrend alkotmányelméleti megközelítései</i>	1037
2.3. <i>A különleges jogrend és a minősített időszakok fogalmi elhatárolása és értéktartalma</i>	1040
2.4. <i>A különleges jogrend eseteinek elkülönítése</i>	1045
2.5. <i>Ki hirdeti ki, milyen eljárásban és mikor ér véget?</i>	1051
2.6. <i>Milyen tényállási előfeltételek esetén hirdethető ki, melyek az elhatárolási kérdések?</i>	1054
2.7. <i>Milyen hatásköri változásokkal jár a kihirdetés, létrejönnek-e új szervek, megváltozik-e a jogforrási hierarchia vagy a jogalkotási eljárás?</i>	1058
2.8. <i>Milyen garanciák és korlátok szolgálják a jogszerűség fenntartását? ..</i>	1062
2.9. <i>Összefoglalás a különleges jogrendről</i>	1064
3. Az alkotmányosság lassú eróziója és a vele szembeni alkotmányvédelem mechanizmusai.....	1065
3.1. <i>Az alkotmányos erózió természete</i>	1066
3.2. <i>Alkotmányvédelem az alkotmányos erózióval szemben</i>	1069
3.3. <i>Záró gondolatok az alkotmányos erózió témaköréről</i>	1072

XI. ÁLLAMCÉLOK

1. Az állam kulturális elköteleződése	1073
1. Alapfogalmak: a kultúra és hagyomány szerepe egy nemzet életében.....	1073
2. A kulturális jogok, művelődéshez való jog, mint második generációs alapjog kialakulása	1074
3. Hipotézis – értéksemleges állam nem létezik.....	1076
4. Az állam kulturális elköteleződésének elemei és aspektusai.....	1076
4.1. <i>A történeti alkotmány vívmányai – alkotmányos identitás</i>	<i>1076</i>
4.1.1. Az állam kulturális szerepvállalása és a történeti alkotmány vívmányai ...	1080
4.1.2. Az állam kulturális szerepvállalása és az alkotmányos identitás	1081
4.2. <i>Az állam kulturális elköteleződése az Alaptörvény Nemzeti hitvallásában</i>	<i>1083</i>
4.3. <i>Lehet-e semleges egy alkotmány?</i>	<i>1086</i>
4.3.1. Az Istenre való hivatkozásról – semlegesség	1087
4.3.2. Egyensúly az egyéni jogok védelme és a közösség értékrendjének kinyilvánítása között	1088
4.4. <i>Létezik-e keresztény kultúra?</i>	<i>1090</i>
4.5. <i>Elköteleződés a keresztény kultúra mellett – Alaptörvény R) cikk (4) ..</i>	<i>1092</i>
5. Művelődéshez való jog kialakulása	1096
5.1. <i>A művelődéshez való jog kialakulása.....</i>	<i>1096</i>
5.2. <i>A közművelődés joga az Alkotmányban</i>	<i>1101</i>
5.3. <i>A művelődéshez való jog az Alaptörvényben</i>	<i>1101</i>
6. A közművelődés kiterjesztése.....	1103
6.1. <i>A közművelődés fogalma</i>	<i>1103</i>
6.2. <i>A közművelődéshez való jog fejlődése</i>	<i>1104</i>
6.3. <i>Az Alaptörvény a közművelődésről.....</i>	<i>1107</i>
6.4. <i>Tanszabadság: tanulás és tanítás szabadsága.....</i>	<i>1108</i>
6.4.1. Jog a tanuláshoz, a megfelelő védelemhez, gondoskodáshoz neveltetéshez .	1109
6.4.2. A tanítás szabadsága	1110
6.4.3. Az iskolaalapítási jog	1110
6.4.4. Az oktatáshoz való jog és más jogok kapcsolata	1110
6.4.5. Állami részvétel az oktatási rendszer kialakításában	1111
6.4.6. Az oktatás állam általi anyagi támogatása és az ingyenes tankönyvellátás ..	1111
6.4.7. Rész-e az állam intézményvédelmi kötelezettségének a mindenki számára ingyenes felsőoktatás?	1112
6.5. <i>A tudományos élet szabadsága</i>	<i>1113</i>
6.6. <i>Autonómia</i>	<i>1115</i>
6.7. <i>Az Alkotmánybíróság korai gyakorlata a felsőoktatási autonómia kapcsán.....</i>	<i>1117</i>
6.8. <i>A művészeti élet szabadsága</i>	<i>1122</i>
6.9. <i>A tudományos igazságokban való döntés – autentikus intézmény(ek) ..</i>	<i>1125</i>
7. Az állam kulturális elköteleződése a közgyűjtemények fenntartása által – múzeum, könyvtár, levéltár, képtár.....	1129

7.1. <i>Hogyan születtek a múzeumok? Avagy a szakralitás művészet géniuszából a radikális szabadság géniuszáig</i>	1129
7.2. <i>A gyűjtemények kialakulása</i>	1130
7.3. <i>Az Alkotmánybíróság megállapításai</i>	1131
8. <i>Az állam kulturális elköteleződése a kulturális örökségvédelemben</i>	1132
8.1. <i>Az állam kulturális elköteleződése a műemlékvédelem terén</i>	1132
8.2. <i>A kulturális örökségvédelem az Alaptörvényben és az Alkotmánybíróság gyakorlatában</i>	1133
8.2.1. <i>Az Alkotmánybíróság a műemléki érték fogalmi keretéről és az elért védelmi szinttől való visszalépés tilalmáról</i>	1135
8.2.2. <i>A műemléki védelem megszüntetése szabályozásának alkotmányosságáról</i>	1136
8.2.3. <i>A tulajdoni formák egyenjogúsága és az állam tulajdonosi szerepe a műemlékek körében</i>	1137
8.3. <i>A szellemi kulturális örökség nélkül nem létezhet a tárgyi örökségvédelem – a Magyar Szellemi Kulturális Örökség őrzése</i>	1137
9. <i>Következtetések</i>	1138
2. Történelem, kultúra, azonosság – Elméleti és történeti megfontolások az állam kulturális azonosságáról	1139
1. <i>Állam és kultúra</i>	1139
1.1. <i>Fogalmi összefüggések</i>	1139
1.2. <i>Normatív megközelítések</i>	1141
1.2.1. <i>Konzervativizmus</i>	1141
1.2.2. <i>Liberalizmus</i>	1142
1.2.3. <i>Szocializmus</i>	1143
1.2.4. <i>Nacionalizmus</i>	1143
2. <i>Az állam és a kultúra viszonyának történeti meghatározottsága az Alaptörvényben</i>	1144
2.1. <i>Nemzet és kultúra</i>	1144
2.2. <i>Keresztény kultúra</i>	1145
2.3. <i>Alkotmányos kultúra: vívmányok és önazonosság</i>	1146
3. Az állam szociális elkötelezettsége	1149
1. <i>Bevezető</i>	1149
2. <i>A szociális kérdések kezelésének vázlatos története</i>	1149
3. <i>Szociális kérdések a nemzetközi emberi jogi dokumentumokban</i>	1152
4. <i>A szociális kérdések kezelésének elméleti modelljei</i>	1153
4.1. <i>Állam-koncepciók</i>	1154
4.2. <i>Politikai modellek</i>	1155
4.3. <i>Alkotmányfilozófiák</i>	1155
5. <i>Az állam szociális elkötelezettsége az Alaptörvényt megelőzően</i>	1157
5.1. <i>A kezdetektől a Bokros-csomagig</i>	1157

5.2. <i>A Bokros-csomagtól a 'minimum-határozatokig'</i>	1158
5.3. <i>A 'minimum-határoztól' az Alaptörvény hatálybalépéséig</i>	1160
6. Az Alaptörvény és az állam szociális elkötelezettsége	1163
6.1. <i>Szociális biztonság az Alaptörvény szerint</i>	1164
6.1.1. Szociális intézkedések alkotmányjogi megítélése.....	1164
6.1.2. A szociális intézkedések feltételhez kötése.....	1167
6.1.3. Nyugdíjrendszer és szociális biztonság	1168
6.1.4. Nők fokozott szociális védelme	1171
6.2. <i>Munkavégzés, mint a szociális biztonság alapja</i>	1173
6.3. <i>Öngondoskodás, lakhatás, hajlék nélküliek ellátása</i>	1175
7. A szociális biztonság alanyai	1178
8. Záró gondolatok	1179
4. Az állam elkötelezettsége a jövő nemzedékek iránt	1181
1. A jövő nemzedékek kiemelt védelme a fenntartható fejlődés rendszeréből fakadóan.....	1181
2. Elméleti és etikai megfontolások a jövő nemzedékekről	1186
3. Az alkotmányos alapok és értelmezésük.....	1194
4. Összegzés	1200
Szerzőink	1203
Tárgymutató	1207